

Островська О.А.,

кандидат економічних наук, доцент

доцент кафедри фінансів підприємств

ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»,

Інститут фінансово-інноваційних досліджень

ІННОВАЦІЇ У ФІНАНСОВІЙ ДІАГНОСТИЦІ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ

В статті викладено авторське визначення інноваційного діагностичного продукту як методики фінансової діагностики, досліджено ефективність впровадження інновацій у вітчизняну аналітичну практику, визначено напрями удосконалення чинних в Україні офіційних методик фінансового аналізу підприємств.

The author's determination of the innovative diagnostic product as methods of financial diagnostics is highlighted, the efficiency of introducing innovations in domestic analytical practice is investigated. The ways of improving the operating official methods of enterprise financial analysis in Ukraine are expounded in the article.

Ключові слова: інновація, інноваційний діагностичний продукт, методика фінансової діагностики.

Впровадження інновацій у фінансову діагностику суб'єктів підприємництва є передумовою підвищення якості методик фінансового аналізу та ефективності управлінських рішень на підприємстві. Результатом використання інноваційних підходів може стати як розробка нових діагностичних продуктів, так і удосконалення методик, які вже використовуються в аналітичній практиці.

Термін «інновація» етимологічно походить від латинських «novare» («змінювати», «переробляти»), «novus» («новий», «інший») та префіксу «in» («у напрямку»). Отже, дослівно «innovare» перекладається як «оновлення (зміна)»¹ або «у напрямку змін».

Вперше концепцію innovation запропонував у наукових дослідженнях австрійський економіст Й.Шумпетер на початку ХХ століття при дослідженні змін у розвитку економічних систем. О.С.Румянцева визначає інновацію як отримання більших економічних результатів за рахунок впровадження нових підходів..., об'єктивно необхідну складову розвитку будь-якої економіки, яка має бути за якістю не гіршою за свій аналог². І.Бернар, Ж.-К.Коллі зазначають, що «хоча це поняття все ще використовується переважно у сфері технології виробництва, воно все більше поширюється на організаційні методи та методи, що пов'язані з використанням різноманітних елементів, які сприяють функціонуванню

¹ Современный словарь иностранных слов: толкование, словоупотребление, словообразование, этимология / Л.М.Баш. - 3-е изд., доп. - М. : Цитадель-трейд, 2002. - 960 с. – С.286.

² Румянцева Е.Е. Новая экономическая энциклопедия / Е. Е. Румянцева. - М. : ИНФРА-М, 2005. - 724 с. – С.162.

підприємства»³. А.Г.Завгородній, Г.Л.Вознюк акцентують увагу на тому, що за економічною суттю інноваціями є нововведення, використання яких зумовлює якісні зміни у виробництві та отримання соціально-економічної вигоди (ефекту)⁴. При цьому інноваційним продуктом науковцями визнається науково-дослідна розробка, яка є реалізацією об'єкта інтелектуальної власності, підвищує вітчизняний науково-технічний рівень та вироблена в Україні вперше або порівняно з іншими аналогами цей продукт є конкурентоспроможним⁵.

Таким чином, підвищення ефективності діючих систем та поява продуктів (продукції, товарів, послуг) з новими споживчими якостями обумовлюється використанням інновацій, які є кінцевим результатом інтелектуальної діяльності людини, її творчого процесу, винаходів тощо. Серед продуктів інтелектуальної діяльності людини розрізняють: банківський - матеріально оформлена банківська послуга (банківська картка, ощадний сертифікат, депозитний договір); страховий - матеріально оформлений засіб страхового захисту (страховий поліс, договір страхування, пенсійний договір); інформаційний - задокументована інформація, призначена для задоволення потреб користувача⁶.

Результатом творчих ідей можуть стати також нові інноваційні діагностичні продукти стосовно визначення фінансового стану суб'єктів підприємництва або пропозиції стосовно удосконалення чинних методик, впровадження яких, як очікується, даватиме відчутний економічний ефект при використанні оновлених методик для прийняття управлінських рішень. Матеріальним оформленням таких діагностичних продуктів виступають методики фінансової діагностики.

Отже, під інноваційним діагностичним продуктом ми розуміємо методику, що містить сукупність прийомів та методів діагностики, які засновані на принципово нових підходах, які не використовувалися в попередніх діагностичних продуктах. При цьому діагностичними продуктами з ознаками інновацій ми називаємо методики, що містять елементи інновацій або отримані в результаті удосконалень попередніх діагностичних продуктів. Як інноваційні діагностичні продукти, так і діагностичні продукти з ознаками інновацій мають сприяти підвищенню ефективності діяльності суб'єктів підприємництва в результаті їх застосування в аналітичній практиці як інформаційної бази управління.

При розробці офіційних методик фінансового аналізу впроваджувалися інноваційні підходи та закордонний досвід фінансової діагностики. Проте отримані діагностичні продукти при використанні їх на практиці не завжди сприяли отриманню адекватної

³ Толковый экономический и финансовый словарь: французская, русская, английская, немецкая, испанская терминология: В 2 т. / И.Бернар, Ж.-К.Колли; Ред. В.Б.Рыбаков. - М.: Междунар. отношения. Т.2. -1994. - 719 с.- С.81.

⁴ А.Г.Завгородній, Г.Л.Вознюк. Фінансово-економічний словник.-К.: Знання, 2007.-1072 с. – С. 360.

⁵ Там само. - С.729.

⁶ Там само.

аналітичної інформації, а впровадження закордонного досвіду у вітчизняну практику фінансової діагностики іноді мало зворотній негативний ефект.

Тому метою статті є оцінка ефективності впровадження інновацій у вітчизняну аналітичну практику, визначення ступеню новизни та напрямів удосконалення чинних в Україні методик фінансової діагностики підприємств.

Вагомий внесок у розвиток теоретичних та методичних основ бізнес-діагностики підприємств у цілому та фінансової діагностики, зокрема, зробили такі вітчизняні науковці, як: О.Я.Базилінська, М.Д.Білик, І.О.Бланк, О.О.Гетьман, Т.А.Городня, І.В.Головко, А.І.Дмитренко, Т.О.Загорна, Г.О.Крамаренко, Л.А.Лахтіонова, І.П.Мойсеєнко, О.І.Олексюк, О.О.Терещенко, О.Є.Чорна, М.Г.Чумаченко, В.М.Шаповал, Г.О.Швиданенко, О.О.Шеремет, Н.П.Шморгун та ін. В працях названих вчених досліджуються окрім теоретичних засад фінансового аналізу також зарубіжний досвід діагностики фінансового стану підприємств. Зокрема, на увагу заслуговують розробки та підходи до фінансової діагностики таких зарубіжних науковців та практиків, як: Е.Альтман, К.Беєрман, Л.А.Бернстайн, У.Бівер, Л.В.Донцова, О.П.Зайцева, Г.Г.Кадиков, В.В.Ковальов, Б.Коласс, Р.Ліс, Н.А.Нікіфорова, Ж.Де Палян, Г.В.Савицька, Р.С.Сайфулін, Г.Спрінгейт, Р.Дж.Таффлер, та ін.

Проте невирішеними залишаються проблеми практичного використання офіційних методик оцінювання фінансового стану підприємств та питання доцільності застосування закордонних моделей фінансової діагностики у вітчизняній аналітичній практиці.

Інноваційним напрямком діяльності обліково-аналітичних та фінансових служб підприємств України після середини 90-х років минулого століття стало використання в управлінні ними результатів фінансової діагностики.

Серед перших традиційних офіційних вітчизняних методик фінансової діагностики підприємств того часу слід виділити Методику поглибленого аналізу фінансово-господарського стану неплатоспроможних підприємств та організацій, затверджено Наказом Агентства з питань запобігання банкрутству підприємств та організацій 27.06.1997р. № 81 (далі - Методика №81) та Методику інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємств та організацій, затверджено Наказом Агентства з питань запобігання банкрутству підприємств та організацій 23.02.98р. № 22 (далі - Методика №22).

Не дивлячись на те, що свого часу вказані методики були поширеними у вітчизняній аналітичній практиці інноваційними діагностичними продуктами, на сьогодні ці нормативно-правові документи втратили свою актуальність у зв'язку із розвитком ринкових відносин, генезою економічної думки, удосконаленням фінансової термінології, а також у наслідок докорінної зміни методичних основ складання фінансової звітності підприємств у відповідності із Положеннями (Стандартами) бухгалтерського обліку після 2000 року.

Методики, затвержені Агентством з питань запобігання банкрутству підприємств та організацій, мають певні переваги, які залишаються актуальними й для сучасних методик. Методика №81 окрім порядку оцінювання фінансового стану містить також етапи проведення аналізу виробничо-господарської діяльності, чого бракує більшості сучасних методик. Методика №22 містить порядок проведення інтегральної оцінки, яка дає змогу поєднати в одному показнику багато різних за назвою, одиницями виміру, вагомістю та іншими характеристиками чинників. Це спрощувало процедуру оцінки конкретної інвестиційної пропозиції, а інколи було єдино можливим варіантом її проведення і надання об'єктивних остаточних висновків. Проте Методика №22 передбачає розрахунок понад 40 відповідних показників за різними напрямками господарської діяльності підприємства, що вимагало залучення спеціально підготовлених експертів визначення їх вагомості. У зв'язку з цим Методика №22 визначалась як досить складна та трудомістка. Неможливим для використання обох вищеназваних методик стало те, що формули розрахунку показників в цих документах наведено на основі використання форм звітності, що склалися до 2000 року, а нормативні значення показників не є достатньо адаптованими до сучасних вітчизняних умов господарювання. При цьому слід констатувати відсутність практики внесення змін до Методик № 88 та № 22.

У 2001 році почали використовувати нові нормативно-правові документи з питань фінансової діагностики - Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства, затверджено Наказом Міністерства економіки України 17.01.2001 р. №10 (далі - Методичні Рекомендації), а також Положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації, затверджено Наказом Міністерства фінансів України, Фонду державного майна України 26.01.2001р. № 49/121.

Інноваційні підходи до розробки Методичних Рекомендацій полягали у невдалій спробі впровадити закордонний досвід фінансової діагностики у вітчизняну аналітичну практику. Пропонувалося з метою моніторингу фінансового стану підприємств використовувати коефіцієнт Бівера: значення коефіцієнту Бівера нижче за 0,2 тлумачилося як свідчення небажаного скорочення частки прибутку, яка спрямовується на розвиток виробництва.

Слід зауважити, що перша редакція Методичних Рекомендацій була затверджена Міністерством економіки України 17.01.2001 року за №10. Текст документу містив помилкове подання формули розрахунку коефіцієнту Бівера - в чисельнику пропонувалося замість суми чистого прибутку та нарахованих амортизаційних відрахувань (що є

загальновідомим показником Cash-Flow) брати різницю між цими показниками. Нова редакція від 19.01.2006 р №14 не виправила цієї технічної помилки, хоча вітчизняними науковцями неодноразово вказувалося на цей недолік. За час дії перших двох редакцій в публікаціях багатьох вітчизняних науковців⁷ пропонувалося обчислювати коефіцієнт Бівера саме так, як це помилково було викладено в Методичних Рекомендаціях, що справляло деформуючий вплив на результати фінансової діагностики.

Пізніше в працях Н.Я.Міхаліцької, Л.В.Кузьменко, В.В.Кузьміна, В.М.Шаповалової⁸, а також в проведених нами дослідженнях⁹ вказувалося на необхідність коригування формули розрахунку показника. Нарешті в чинній редакції наказу Міністерства економіки України від 26.10.2010 № 1361 ліквідовано викладену вище технічну помилку, фінансовий стан пропонується моніторити за допомогою коефіцієнта Бівера, порядок розрахунку якого виглядає як відношення суми чистого прибутку та нарахованої амортизації до позикового капіталу. Таким чином, усунуто принциповий недолік методики, який полягав у некоректному впровадженні закордонного досвіду прогнозування банкрутства у вітчизняну аналітичну практику. В чинній редакції нормативний документ Методичні Рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства вважається нами одним із найпридатніших до використання фінансовими аналітиками, оскільки він містить: оптимальну кількість показників; адаптовані до українських реалій нормативні значення більшості коефіцієнтів; порядок розрахунку показників на основі використання чинних форм звітності; послідовність проведення аналізу виробничо-господарської діяльності неплатоспроможного підприємства.

⁷ Див.: Басов М.Г. Оцінка інвестиційної привабливості підприємства: [Електр. ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/PNR_2006/Economics/4_basov.doc.htm; Карпунь І.Н. Фінансова санація та банкрутство підприємств: (в модулях): навч. посібник. - Львів: Магнолія-2006, 2008. - 432с. – С.116; Г.Г.Кірейцев. Фінансовий менеджмент: Навч.посібник. Вид. 3-тє, перероб. і доп. - К: Центр Навчальної Літератури», 2004.- 531 с. – С.499; Лахтіонова Л.А. Фінансовий аналіз сільськогосподарських підприємств: Навч. посібник.-К.: КНЕУ, 2005.-365с. – С.317; Попова О.О. Ефективність застосування моделей прогнозування банкрутства на вітчизняних підприємствах [Електр. ресурс]. – Режим доступу: <http://intkonf.org/popova-oo-efektivnist-zastosuvannya-modeley-prognozuvannya-bankurstva-na-vitchiznyanih-pidpriemstvah/>; Р.Романів. Застосування однофакторних моделей прогнозування імовірності банкрутства в системі внутрішнього аудиту: [Електр. ресурс]. – Режим доступу: http://www.library.tane.edu.ua/images/nauk_vydannya/D3A5jw.pdf; Семчук О.В., Чорна А.А. Західний досвід аналізу ймовірності банкрутства підприємств: [Електр. ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/9_DN_2010/Economics/61232.doc.htm; Бізнес-діагностика підприємства: навч. посібник/ Г. О. Швиданенко, А. І. Дмитренко, О. І. Олексюк. - К. : КНЕУ, 2008. - 340 с. – С.41, 253; Антикризове управління підприємством: Навч. посіб. для студ. усіх форм навчання / З. Є. Шершньова [и др.] ; ред. З. Є. Шершньова. - К. : КНЕУ, 2007. - 675 с. – С.229.

⁸ Н.Я.Міхаліцька. Механізми визначення ознак та ймовірності банкрутства підприємств: [Електр. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej2/txts/soc/05mnjjbp.pdf>; Фінансовий менеджмент: навч. посібник/ Л.В.Кузьменко, В.В.Кузьмін, В.М.Шаповалова. - Херсон: Олді-плюс, 2009. - 256 с. – С.139.

⁹ Островська О.А. Оцінка фінансового стану підприємств та шляхи її удосконалення (на прикладі підприємств будівельних матеріалів): автореферат дис. ... канд. екон. наук : 08.04.01; КНЕУ. - К., 2004. - 20 с. –С.11.

Положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації (далі – Положення № 49/121) досить широко використовується вітчизняними фінансовими аналітиками. Цей нормативний документ містить: формули розрахунку на основі чинних форм звітності; оптимальну для оцінки фінансового стану підприємства кількість показників; адаптовані до сучасних вітчизняних умов господарювання нормативні значення показників. Проте недоліками методики нами визначено: застосування єдиних нормативних значень для підприємств різних галузей та напрямків економічної діяльності; неможливість точного обчислення більшості пропонує до розрахунку показників за формами фінансової звітності; відсутність сегментації рівнів фінансової стійкості. Фінансовий стан згідно Положення № 49/121 ідентифікується як “задовільний” або “незадовільний”, за рахунок чого підприємство, що має недостатню фінансову стійкість, може бути умовно віднесено до тих, фінансовий стан яких визначається як “задовільний”, що може вплинути на прийняття неадекватних фінансовій ситуації управлінських рішень на підприємстві. До недоліків Положення № 49/121 можна віднести також відсутність в ньому порядку проведення аналізу виробничо-господарської діяльності та розрахунку показників ринкової активності. Проте якщо зважати на те, що цей нормативний документ розроблявся для аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації, то для фінансової діагностики неприватизованих підприємств Положення № 49/121 є цілком прийнятне до використання.

Інноваційною та корисною для аналізу фінансово-господарської діяльності державних підприємств є Методика аналізу фінансово-господарської діяльності підприємств державного сектору економіки, затверджено Наказом Міністерства фінансів України 14.02.2006р. №170 (далі – Методика №170). Ця Методика розроблена з метою визначення об'єктивних і суб'єктивних причин збитковості, забезпечення єдності підходів при оцінці фінансово-господарського стану та ефективності управління суб'єктів державного сектору економіки України. Перевагами Методики №170 є те, що вона визначає: основні показники, які характеризують окрім фінансового стану, також виробничо-господарську діяльність підприємств, установлює порядок їх розрахунку за даними чинної фінансової та податкової звітності, а також критерії оцінки ефективності управління підприємствами. При цьому органи виконавчої влади відповідно до галузевих особливостей розробляють галузеві нормативи показників. Проте використання в якості джерел інформації для аналізу окрім форм фінансової звітності та податкових декларацій також фінансового плану державних підприємств робить неможливим використання Методики №170 підприємствами недержавної форми власності.

Фінансова діагностика має у своєму арсеналі велику кількість сучасних інноваційних прийомів та методів прогнозування фінансових показників, в тому числі з метою оцінки ймовірності банкрутства. О.О.Терещенко для прогнозування банкрутства пропонує використовувати елементи економетричного моделювання, розрізняючи при цьому однофакторний та багатофакторний дискримінантний аналіз. При цьому в основу однофакторного (одновимірного) дискримінантного аналізу покладено сепаратне дослідження окремих показників та класифікація підприємств за принципом дихотомії. Загальний висновок про якість фінансового стану робиться на основі аналізу відповідності кожного з показників, які включені у спеціально підібрану систему, їх граничним значенням¹⁰. Методика №81, Методичні Рекомендації та Положення №49/121 є типовими методиками однофакторного дискримінантного аналізу. Багатофакторною дискримінантною функцією О.О.Терещенко називає функцію, на основі якої обчислюється інтегральний показник фінансового стану підприємства (пояснювана змінна) за допомогою значень багатьох незалежних (пояснювальних) змінних з урахуванням вагомості кожної з них¹¹. У процесі аналізу підбирається комбінація показників, для кожного з яких визначається вага в “дискримінантній функції”. Величина окремих ваг характеризує різний вплив окремих показників (змінних) на значення пояснюваної змінної, яка в інтегральному вигляді репрезентує фінансовий стан підприємства¹².

У сучасній вітчизняній економічній літературі описано велику кількість багатофакторних дискримінантних моделей з огляду на їх високу ефективність. Однак найчастіше мова йде про зарубіжні моделі Альтмана, Беєрмана, Ліса, Спрінґейта, Таффлера, Конана і Гольдера, Чессера тощо. З ім'ям Альтмана пов'язаний перехід від використання одновимірних моделей до багатофакторних дискримінантних функцій прогнозування банкрутства суб'єктів підприємництва у закордонній аналітичній практиці. Вище перераховані моделі є важливим надбанням економічної науки у сфері фінансової діагностики та антикризового управління. Проте занепокоєння викликає спроба окремих українських дослідників застосовувати такі методики по відношенню до вітчизняних підприємств, особливо в навчальних цілях. Так, автори навчальних посібників¹³ прогнозують імовірність банкрутства на прикладі підприємств, що складають фінансову звітність у відповідності до вітчизняних Положень (Стандартів) бухгалтерського обліку із зазначенням рядків форм звітності. При цьому використовуються зарубіжні моделі

¹⁰ Терещенко О.О. Управління фінансовою санацією підприємств: підручник/ Вид. 2-ге. - К.: КНЕУ, 2009. -550с. – С.61.

¹¹ Там само. – С.63.

¹² Там само. – С.67.

¹³ Див.: Грабовецький Б.Є. Економічний аналіз: навч. посібник . - К.: Центр учбової літератури, 2009. - 256 с. – С. 233-237; Економічний аналіз: навч. посібник / за ред. М. Г. Чумаченка. - К. : КНЕУ, 2003. - 556 с. –С.309-310.

Альтмана, а також Бівера, Ліса, Таффлера. Для діагностики українських підприємств пропонується використовувати метод Credit-men, розроблений французьким вченим Ж.Де Паляном, із зауваженням, що ця методика «може використовуватися як паралельна, оскільки значення коефіцієнтів не пов'язане з галуззю»¹⁴. Науковці¹⁵ вбачають недолік використання коефіцієнта Альтмана у вітчизняній аналітичній практиці лише в тому, що його «доцільно застосовувати ... на підприємствах, які котирують свої акції на біржах», пропонуючи через нерозвиненість вітчизняного фондового ринку замінити показник ринкової вартості акцій на суму статутного капіталу. В публікаціях зустрічаються навіть твердження, що метод Альтмана «цілком може використовуватись для оцінки тенденцій розвитку підприємства в Україні»¹⁶ без будь-яких застережень.

Ми поділяємо точку зору українських (було-вітчизняних) науковців та дослідників із близького зарубіжжя¹⁷, які вважають, що зарубіжні методики не мають практичного застосування у вітчизняній (було - в українській) аналітичній практиці. Зокрема, серед контраргументів щодо використання зарубіжних моделей фінансової діагностики зазначаються¹⁸: 1) неможливість розробки власних, галузевих дискримінантних функцій через відсутність фахівців достатньої кваліфікації; 2) відсутність достатніх коштів для закупівлі та адаптації західних методик до вітчизняних умов господарювання; 3) недостатній рівень об'єктивності показників, які відображаються підприємствами у фінансовій звітності (проблематика подвійної бухгалтерії); 4) часова невідповідність, яка передбачає застосування моделі в тому періоді часу, в якому вона розроблена; 5) невідповідність об'єкта оцінювання - оцінка вірогідності банкрутства може проводитись лише для підприємств, які відповідають вибірці; 6) невідповідність методики визначення параметрів моделі, яка

¹⁴ Карпунь І.Н. Фінансова санація та банкрутство підприємств: (в модулях): навч. посібник. - Львів: Магнолія-2006, 2008. - 432с. - С.113.

¹⁵ М.П.Денисенко, С.В.Лади́ка, Ю.П.Лагода. Діагностика спроможності підприємства до інноваційної діяльності // Проблеми науки.- 2008.-№ 1.-С.34-38. - С.38.

¹⁶ Галенко О.М., Липчанська О.В. Аналіз фінансової звітності підприємства // Економіка: проблеми теорії та практики: Зб.наук.пр. - Випуск 182.- Том 1. - Дніпропетровськ: ДНУ, 2003. - С. 155 -159. - С.157.

¹⁷ Див.: Базилінська О.Я. Фінансовий аналіз: теорія та практика: навч. посібник. - К.: Центр учбової літератури, 2009. - 328 с. - С.205; Л.Л.Гриценко, І.М.Боярко, А.А.Губар. Дискримінантна модель діагностики банкрутства малих підприємств// Актуальні проблеми економіки. - 2009. - №5(95).- С.256-262. - С.257; Г.Г.Кірейцев. Фінансовий менеджмент: Навч.посібник. Вид. 3-тє, перероб. і доп. - К: Центр Навчальної Літератури», 2004.- 531 с. - С.494; Фінансовий аналіз: підручник / Г.О.Крамаренко, О.Є.Чорна. - К.: Центр учбової літератури, 2008. -382 с. - С.296; Менеджмент організацій: навч. посібник / Г.В.Осовська, О.А.Осовський. - К.: Кондор, 2007. - 676 с. - С.525; Раева І.В. Практические аспекты использования результатов финансового анализа в оценке бизнеса // Менеджмент сегодня.-2010. - № 1. - С.2-16. - С7-8; Савицкая Г.В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия: учеб. пособие для вузов. - 4-е изд., перераб. и доп. - Минск : Новое знание, 2000. - 688 с. - С.671; Терещенко О.О. Управління фінансовою санацією підприємств: підручник/ Вид. 2-ге. - К.: КНЕУ, 2009. -550с. - С.56; Бізнес-діагностика підприємства: навч. посібник / Г.О.Швиданенко, А.І.Дмитренко, О.І.Олексюк. - К. : КНЕУ, 2008. - 340 с. - С.248; Шеремет О.О. Фінансовий аналіз: Навч. посібник. Нац. ун-т харчових технологій.- К.: Кондор, 2009.-194 с. - С.136; Семчук О.В., Чорна А.А. Західний досвід аналізу ймовірності банкрутства підприємств: [Електр. ресурс]. - Режим доступу: http://www.rusnauka.com/9_DN_2010/Economics/61232.doc.htm

¹⁸ Семчук О.В., Чорна А.А. Західний досвід аналізу ймовірності банкрутства підприємств: [Електр. ресурс]. - Режим доступу: http://www.rusnauka.com/9_DN_2010/Economics/61232.doc.htm

потребує дотримання методичних прийомів оцінки показників, що були розроблені її автором.

Частково підтримуючи точку зору наведених авторів, зазначимо, що, дійсно, через часову невідповідність; невідповідність об'єкта оцінювання параметрам моделі; невідповідність методичних прийомів оцінювання показників та складання форм фінансової звітності закордонні моделі не можна застосовувати для оцінки вірогідності банкрутства вітчизняних підприємств. Проте стосовно відсутності фахівців достатньої кваліфікації, які б розробляли власні галузеві дискримінантні функції та достатніх коштів для закупівлі й адаптації західних методик до умов господарювання в Україні маємо певні заперечення. Наведені твердження свідчать про неналежну увагу, приділену дослідженню вітчизняних напрацювань з проблематики діагностики фінансової кризи.

Серед інноваційних діагностичних продуктів, в яких вперше в Україні було застосовано методологію багатофакторного дискримінантного аналізу, варто назвати модель О.О.Терещенка. На офіційному рівні рекомендованою до використання багатофакторною моделлю став Порядок проведення оцінки фінансового стану бенефіціара та визначення виду забезпечення для обслуговування та погашення позики, наданої за рахунок коштів міжнародних фінансових організацій, затверджено Наказом Міністерства фінансів України 1 01.04.2003р. № 247 (далі – Порядок №247). В подальшому розроблялися нові методики та уточнювалися параметри чинної офіційної моделі дискримінантного аналізу Порядку №247. Наприклад, здійснювалися уточнення багатофакторних дискримінантних функцій для підприємств хімічної галузі¹⁹, аграрного комплексу²⁰, суб'єктів малого підприємництва²¹.

Перша офіційна методика багатофакторного дискримінантного аналізу Порядок № 247 на сьогодні діє у редакції Наказу Міністерства фінансів України від 28.11.2009р. Перший варіант цього нормативного документу містив єдину дискримінантну функцію для підприємств усіх видів економічної діяльності. Пізніше у другій редакції методики було викладено вісім Z-функцій для підприємств восьми видів економічної діяльності.

Інновацією останньої редакції Порядку №247 стало включення до тексту документу додатково багатофакторної дискримінантної моделі, розробленої для підприємств, що займаються наданням комунальних послуг з водо- та теплопостачання, водовідведення. Таке вдосконалення методики заслуговує на увагу, адже фінансова діагностика підприємств комунального сектору є досить актуальною, проте у вітчизняній аналітичній практиці

¹⁹ В.М.Гончаров, І.С.Алфьорова, Л.Р.Каспінська. Модель оцінки фінансового стану підприємств хімічної галузі України// Економіка та держава : міжнар. науково-практ. журн. - 2010. - № 10. - С. 52-54. – С.54.

²⁰ А.В.Блоха. Дискримінантний аналіз оцінки окупності витрат на матеріально-технічні ресурси // Економіка АПК. – 2010. - №3. – С.63-67. – С.66.

²¹ Л.Л.Гриценко, І.М.Боярко, А.А.Губар. Дискримінантна модель діагностики банкрутства малих підприємств// Актуальні проблеми економіки. – 2009. - №5(95).- С.256-262. – С.260.

бракувало методик оцінювання фінансового стану таких підприємств. Отже, на сьогодні Порядок №247 містить дев'ять Z-функцій для дев'яти видів економічної діяльності.

У першій редакції Порядку №247 була відсутня сегментація рівнів стійкості фінансового стану підприємств: використовувались лише дві характеристики («задовільний» та «незадовільний» фінансовий стан), чого для прийняття управлінських рішень на підприємстві було недостатньо і на що вказувалося автором статті у попередніх публікаціях²². В останній редакції Порядку №247 розмежовуються п'ять рівнів фінансової стійкості для підприємств дев'яти видів економічної діяльності.

Отже, Порядок №247 у редакції від 28.11.2009р. є важливим інноваційним діагностичним продуктом стосовно визначення фінансового стану підприємств. Натомість, маючи багато переваг у порівнянні з попередніми методиками, цей нормативний документ також не позбавлений недоліків. Вадами Порядку №247 нами визначено наявність однакових значень для інтервалів Z_2 (зона невизначеності з позитивною динамікою) та Z_3 (зона невизначеності з негативною динамікою), а також подання формул розрахунку показників на основі Форми 3 «Звіт про рух грошових коштів» старого формату. З 2010 року формування всіх показників Звіту відбувається із застосуванням прямого методу, що передбачає використання даних оборотів по рахунках «Каса» та «Рахунки в банку» безпосередньо з реєстрів бухгалтерського обліку. До цього в Україні прямий метод застосовувався для визначення руху коштів від інвестиційної та фінансової діяльності, а для розрахунку руху грошових засобів у результаті операційної діяльності використовувався непрямий метод, суть якого полягала у трансформації чистого прибутку на суму грошових коштів. При цьому уточнення порядку обчислення показників Порядку №247 з врахуванням використання Форми 3 нового формату не відбулося. Отже, напрямами удосконалення Методики №247 визначено розмежування інтервальних значень для зон Z_2 та Z_3 , а також уточнення алгоритму розрахунку показників грошового потоку, зокрема, коефіцієнтів: рентабельності операційного продажу за грошовим потоком (X_4), рентабельності активів за вільним грошовим потоком (X_5) та оборотності позичкового капіталу за грошовим потоком (X_7) у відповідності до чинного з 2010 року формату Форми 3 фінансової звітності.

За результатами дослідження інновацій у фінансовій діагностиці вітчизняних підприємств доцільно зробити такі висновки та пропозиції:

1) Розроблені методики фінансової діагностики підприємств доцільно поділяти на інноваційні діагностичні продукти та діагностичні продукти з ознаками інновацій в залежності від наявності в них прийомів та методів діагностики, що не використовувалися в

²² Островська О.А. Застосування інтегрованих показників у вітчизняній аналітичній практиці // Фінанси, облік і аудит : наук. зб. / Ред. А. М. Мороз. - К. : КНЕУ, Вип.6. - 2005. - 360 с. - С.106-113. – С.112.

раніше розроблених методиках, або окремих елементів інновацій чи удосконалень попередніх діагностичних продуктів.

2) Методики, затвержені Агентством з питань запобігання банкрутству підприємств та організацій (Методика №81 та Методика №22) свого часу були важливим інноваційним діагностичним продуктом. На сьогодні вказані методики втратили свою актуальність через відсутність практики внесення до них змін стосовно коригування формул розрахунку показників у відповідності до чинних Положень (Стандартів) бухгалтерського обліку, а також уточнення нормативних значень коефіцієнтів у відповідності до сучасних вітчизняних умов господарювання. У зв'язку з цим доцільно на офіційному рівні внести відповідні зміни до вказаних нормативних документів або визнати їх як такі, що втратили чинність.

3) Використання Методики аналізу фінансово-господарської діяльності підприємств державного сектору економіки №170 та Положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації № 49/121 є обмеженим, оскільки, не дивлячись на всі переваги цих діагностичних продуктів, коло користувачів ними обмежується фінансовими аналітиками підприємств державної форми власності.

4) Методичні Рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства в чинній редакції вважається ефективним діагностичним продуктом з ознаками інновацій при його використанні у вітчизняній аналітичній практиці.

5) Інноваційними діагностичними продуктами, в яких вперше в Україні (також на офіційному рівні) було застосовано методологію багатофакторного дискримінантного аналізу та галузеву диференціацію Z-функцій та їх критеріальних значень, визнано моделі О.О.Терещенка та Порядок проведення оцінки фінансового стану бенефіціара та визначення виду забезпечення для обслуговування та погашення позики, наданої за рахунок коштів міжнародних фінансових організацій в редакції Наказу Міністерства фінансів України від 28.11.2009р. N 247. Розроблені пропозиції стосовно розмежування в Методиці №247 значень інтегрального показника для всіх п'яти зон інтерпретації фінансового стану бенефіціара та уточнення алгоритму розрахунку показників грошового потоку у відповідності до чинного формату Форми 3 фінансової звітності є важливими напрямками удосконалення нормативно-правового документу та передумовою отримання ефективного діагностичного продукту з ознаками інновацій стосовно визначення фінансового стану суб'єктів підприємництва.

6) Використання закордонних моделей для фінансової діагностики вітчизняних підприємств є недоцільним. Зарубіжні методики прогнозування банкрутства є корисними виключно при проведенні діагностики фінансового стану підприємств тих країн, в яких ці

моделі розроблено. З огляду на суттєві зміни в розвитку економіки різних держав пропонується періодичне тестування моделей дискримінантного аналізу на нових вибірках даних з метою досягнення адекватності отриманих результатів, які слугують основою для прийняття управлінських рішень.

7) Впровадження інновацій у фінансову діагностику вітчизняних підприємств залишається важливим напрямом досліджень науковців та практиків у сфері корпоративних фінансів. При розробці нових та удосконаленні чинних методик фінансової діагностики суб'єктів підприємництва актуалізуються питання сегментації рівнів фінансової стійкості, диференціації підходів до оцінювання та тлумачення результатів фінансової діагностики залежно від галузевої належності, використання при оцінці фінансового стану суб'єктів господарювання дискримінантного аналізу.

Потреба в удосконаленні чинних вітчизняних методик фінансової діагностики обумовлена невідповідністю більшості з них вимогам фінансових аналітиків. Фінансово-економічна криза активізувала діяльність фахівців з розробки нових та удосконалення чинних діагностичних продуктів стосовно визначення фінансового стану з метою підвищення ефективності управління суб'єктами підприємства.